

СТРАНЦИ СВУДА НА 60. БИЈЕНАЛУ УМЕТНОСТИ У ВЕНЕЦИЈИ

(La Biennale di Venezia, 20. 4 – 24. 11. 2024)

Бијенале уметности, које се од 20. априла до 24. новембра 2024. године одржава у Венецији по шездесети пут, у знаку је *грујосџи*, деколонизације, политичке коректности, али и озбиљних еколошких и политичких криза и ратних сукоба на глобалном нивоу. О овоме говоре тема 60. Бијенала – *Странци свуда*, награде подељене на свечаном отварању у венецијанској палати Ка Ђустинијани, али и полемике и протести у вези с Бијеналом.

На претходном издању Бијенала уметности први пут је у историји ове манифестације на Централној изложби излагало више уметница него уметника. Иако овога пута то није случај, 60. Бијенале уметности наставља да пропитује и оснажује концепт *различитосџи*. Уметници/-це на Централној изложби: странци, имигранти, избеглице, исељеници, уметници/-це из дијаспоре, вишеструко маргинализовани ЛГБТ+ уметници, аутохтони уметници/-це и тзв. *ауџсајџери* – углавном први пут излажу на Бијеналу и/или воде порекло из мање привилегованих делова света. Већина њих се не уклапа у историјски етаблиране „норме” о уметности, идентитету, роду и маскулинитету.

Пошто је ово први пут у историји Бијенала да главни кустос, Адриано Педроса, иначе уметнички директор Музеја уметности у Сао Паулу, долази с јужне хемисфере и из Латинске Америке, а такође је и први кустос Бијенала који се отворено изјашњава као ЛГБТ+ особа, његов избор уметника/-ца говори о намери и потреби да се савремена уметност (пост)колонијалног доба не посматра као затворен систем јер диференцијација је очигледна у свим сегментима друштва. Зато је важно да рецентна уметничка пракса, као и историја уметности, укључе и тзв. културу имиграната, аутохтоних уметника, припаднике различитог етничког и културолошког идентитета, парадоксе и комплексност којима они модификују доминантни културолошки модел, што је управо и идеја Педросиног кустоског концепта који дезинтегрише и редефинише преовладавајуће наративе и уобичајену музејску и галеријску праксу.

С тим у вези је и тема овогодишњег Бијенала – референца на британско-италијански феминистички колектив *Клер Фонџен* и серију неонских инсталација *Странци свуда*, на различитим језицима и с различитим конотацијама, које се могу ишчитати као осећај *грујосџи* у глобалном друштву, али и као ксенофобична изјава. „Прво, увек ћете сусрети странце куд год да идете и где год да се налазите – сви смо свуда странци. Друго, без обзира на то где се налазите, увек сте, заиста и дубоко у себи, странац”, објашњава Педроса семантику синтагме истичући да овогодишње Бијенале фокус ставља на уметнике/-це „које сами по себи представљају

странце, имигранте, изгнанике, дијаспору, избеглице – посебно оне који су се кретали између глобалног југа и глобалног севера.”

На Централној изложби учествује рекордан број уметник/-ца и уметничких колектива – 331, скоро трећина више него на претходном издању. Њихови радови, реализовани у различитим медијима: од наивне уметности, мурала, цртежа, слика, инсталација, *нађених објеката*, историјских артефаката, преко перформанса до звучних и видео-инсталација и дигиталних аватара – проблематизују теме као што су: културно наслеђе, значење дома, политика сећања, колективне трауме, расизам, будућност деколонизације, мигрантска перспектива, *аушо* и *хешеро* слике, сексуални идентитет, живот ЛГБТ+ заједнице, друштвени и еколошки активизам и др.

Радови аутохтоних уметника нису изложени само на Централној изложби, они представљају и националне павиљоне Аустралије, Бразила или САД. Уметници/-це који/-е су рођени/-е у бившим колонијама европских земаља представљају се и у павиљонима Шпаније, Француске, Велике Британије; у Павиљону Данске први пут излаже гренландски уметник, у Нордијском павиљону шведска уметница кинеског порекла Лап-Си Лам мултијезичком опером реагује на поларизујућу дебату о потреби за стварањем „новог шведског културног канона” и сл.

На јубиларном Бијеналу у националним павиљонима излаже осамдесет осам земаља, први пут: Бенин, Етиопија, Танзанија и Тимор Лесте, а поставку Ватикана, смештену у женском затвору Ђудека, некадашњем самостану за бивше проститутке, обишао је, „позивајући уметнике/-це на солидарност са маргинализованим групама”, и папа Фрања – први папа који је посетио ову престижну манифестацију. Русија, као и на претходном издању, није део ове изложбе, с тим што је национални павиљон овога пута уступљен Боливији. Велики број уметника и кустоса потписао је онлајн петицију захтевајући да се Израелу забрани наступ. Али, првог дана вернисажа, израелска уметница и кустоси саопштили су да њихов национални павиљон остаје затворен „све док не буде постигнут споразум о прекиду ватре и ослобађању талаца у Појасу Газе”.

На 60. Бијеналу уметности учествују све земље бивше Југославије, с тим што је једино Павиљон Србије смештен у згради у Ђардинима на којој и даље стоји и натпис – Југославија. Србију представља пројекат „Exposition Coloniale” сценографа Александра Денића и кустоскиње Ксеније Самарције, „који указује на последице колонијалне ере у савременом друштву” док је пројекат „Приручним средствима” уметнице Влатке Хорват и кустоскиње Антоније Мајаче у Павиљону Хрватске осмишљен као сарадња и размена с пријатељима-уметницима/цама који, попут ауторке, не живе у земљама у којима су рођени. Они су *сџранци*, чак и у Хрватском павиљону. Импровизованим начинима транспорта, „из руке у руку”, у Павиљон Хрватске стигли су и радови: Милице Томић, Тање Остојић, Катарине Здјелар, Дејана Калуђеровића, Драгана Војводића и др.

Златни лав за животно дело припао је италијанско-бразилској уметници Ани Марији Мајолино (1942) и турској уметници Нил Јалтер (1938) што отеловљује дух *сџранци* свуда: обе први пут излажу на Бијеналу, Мајолино је из Италије емигрирала у Јужну Америку, а Јалтер је Туркиња из Каира која живи у Паризу.

Најзначајнијим признањем, Златним лавом за појединачни наступ на Централној изложби, награђена је инсталација Матахо колектива са Новог Зеланда којом аутохтоне уметнице одају почаст традиционалном маорском ткању. Златни лав у категорији националних павиљона додељен је Павиљону Аустралије за изложбу “kith and kin” аутохтоног уметника Арчија Мура. У образложењу се наводи да је „уметник месецима радио на монументалном ручно исцртаном породичном стаблу ‘првих нација’, које је исцртао белом кредом на црним зидовима и таваници”.

Специјално признање добио је Павиљон Косова у којем Дорунтина Кастрати преиспитује „неједнакост женског рада спрема мушког” на примеру радница фабрике ратлука у Призрену. Сребрни лав за најбољег младог учесника на централној изложби додељен је Карими Ашаду, рођеној у Лондону, али пореклом из Нигерије, а специјална признања додељена су осамдесетседмогодишњој палестинској уметници Самији Халаби са седиштем у Њујорку и аргентинској уметници Ла Чоли Поблете из Буенос Ајреса.

Шездесето Бијенале у Венецији у знаку је *gruosity* и деколонизације, али и карбонске неутралности. У последњих сто година, због глобалног загревања ниво мора у Венецији порастао је за двадесет три центиметра. Историјско и културно наслеђе, као и живот локалног становништва, угрожени су феноменом *aqua alta*, као и туристичком најездом која у шпицу сезоне утростручи популацију града. Због свега наведеног, Бијенале у Венецији разним мерама и активностима показује друштвену одговорност што потврђује чињеница да му је додељен и сертификат о карбонској неутралности.

У вези с Бијеналом, на разним локацијама у Венецији, реализују се и тридесет четири различита догађаја јавних и приватних институција међу којима су и изложбе у Музеју Пегги Гугенхајм, Музеју Корер, Палати Граси, Галерији Академије где излажу: Џули Мехрету, Вилијам де Кунинг, Франческо Везоли и др. Међутим, нису изостале ни критике дела локалне јавности. Због тзв. „бијенализације” Венеције – тврдње да Бијенале уметности и догађаји с њим у вези „одвраћају пажњу од постојећег културног наслеђа”, негодовање је изазвало тринаест бронзаних скулптура постављених на Тргу Светог Марка – реинтерпретација Веласкесове слике „Мале дворске даме” (1656) које, током одржавања 60. Бијенала у Венецији, привлаче пажњу многобројних туриста.